

Research Paper

Designing a Hybrid Model of Teachers' Resilience

Mohsen Niazi 1, Ali Farhadian * Hojtollah Hajizadeh 3, Fateme Khosh Bayani 4

1. Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Kashan University, Kashan

2. Assistant Professor, Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Management, Kashan University, Kashan (corresponding author)

3. Master's student in cultural studies, Faculty of Humanities, Kashan University, Kashan

4. Sociology doctoral student, Faculty of Humanities, Kashan University, Kashan.

Received: 09/06/2023

Accepted: 25/09/2023

PP: 13-27

Use your device to scan and read the article online

DOI:

[10.30495/ee.2023.1987885.1178](https://doi.org/10.30495/ee.2023.1987885.1178)

Keywords:

Resilience, teachers, a hybrid model

Abstract

Introduction: Creating suitable conditions for teachers leads to resilience against adversities and hardships in the path of education and training and helps to improve the performance of teachers. Based on this, the aim of the research is to indicate the factors affecting teachers' resilience in past researches through a hybrid model.

Research Methodology: The method of this research is qualitative and of hybrid type, and a library-based method was used to collect information. The statistical population is all articles related to teachers' resilience, 17 of which were selected as the sample size.

Findings: The hybrid model of teachers' resilience in this research has 6 educational, religious, cognitive-identity, social, individual, and health dimensions, and 20 components were identified as effective factors on teachers' resilience, the innovation of which was the addition of economic and livelihood dimensions. Based on this, the relevant model was designed and its validity and reliability were determined, and the kappa coefficient obtained from the data under the investigation was 0.93.

Conclusion: The factors collected by the researcher, including educational, individual social, legal-economic, health identity, religious and perceptual factors have a high impact on the resilience of teachers. This article introduces the factors affecting resilience to institutions and Organizations such as education and schools are able to increase the resilience of teachers against the difficulties and adversities and obstacles facing the education and education of the country, i.e. students.

Citation: Niazi, M., Farhadian, A., Hajizadeh, H., Khosh Bayani, f.(2023). Designing a hybrid model of teachers' resilience. Journal of Transcendent Education, Vol 3, No 3, Autumn 2023, Pp 13-27

Corresponding author: Ali Farhadian

Address: Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Management, Kashan University, Kashan

Mail: farhadian@kashanu.ac.ir

طراحی مدل فراترکیب تاب‌آوری معلمان

محسن نیازی^۱، علی فرهادیان^{۲*}، حاجی زاده^۳، فاطمه خوش بیانی^۴

۱. استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان

۲. استادیار گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده مدیریت، دانشگاه کاشان، کاشان (نویسنده مسئول)

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات فرهنگی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان

۴. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان.

چکیده

مقدمه و هدف: ایجاد شرایط مناسب برای معلمان منجر به تاب آوردن در برابر ناملایمات و سختی‌های مسیر تعلیم و تربیت می‌شود و به ارتقاء عملکرد معلمان کمک شایانی می‌کند. بر این اساس هدف پژوهش جمع‌آوری عوامل مؤثر بر تاب‌آوری معلمان در پژوهش‌های گذشته با مدل فراترکیب است

روش‌شناسی پژوهش: روش این پژوهش به صورت کیفی و از نوع فراترکیب بوده است. حوزه پژوهش شامل کلیه مقاله‌های مربوط به تاب‌آوری معلمان است که ۱۷ عدد آنها با روش هدفمند به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند.

یافته‌ها: مدل فراترکیب تاب‌آوری معلمان در این تحقیق دارای ۶ بعد آموزشی، دینی، ادراکی - هویت اجتماعی، فردی، سلامت بوده که ۲۰ مولفه به عنوان عوامل مؤثر بر تاب‌آوری معلمان شناسایی شد که نوآوری آن در اضافه شدن بعد اقتصادی و معیشتی بوده است و بر این اساس مدل مربوط ترسیم شد.

بحث و نتیجه‌گیری: عوامل جمع‌آوری شده توسط محقق اعم از عوامل آموزشی، اجتماعی فردی، حقوقی - اقتصادی، هویتی سلامت، دینی و ادراکی بر تاب‌آوری معلمان تاثیر بالایی دارند. این مقاله با شناساندن عوامل مؤثر بر تاب‌آوری به نهادها و سازمانی‌هایی مثل آموزش و پرورش و مدارس قادر به افزایش میزان تاب‌آوری معلمان در برابر سختی‌ها و ناملایمات و موانع پیش‌روی تعلیم و تربیت است کشور یعنی دانش‌آموزان شود.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۳/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۷/۳

شماره صفحات: ۱۳-۲۷

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/ee.2023.1987885.1178

واژه‌های کلیدی:

تاب‌آوری، معلمان، الگوی فراترکیب

استناد: نیازی، محسن، فرهادیان، علی، حاجی زاده، حجت اله، خوشب بیانی، فاطمه. (۱۴۰۲). طراحی مدل فراترکیب تاب‌آوری معلمان.

فصلنامه آموزش و پرورش متعالی، دوره سوم، شماره سه، پیاپی ۱۱، صص ۱۳-۲۷

* نویسنده مسئول: علی فرهادیان

نشانی: گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده مدیریت، دانشگاه کاشان، کاشان

پست الکترونیکی: farhadian@kashanu.ac.ir

معلم‌ها در حرفه خود با مسائل و مشکلاتی رو برو می‌شوند. فراز و نشیب و شرایط سخت و طاقت‌فرسایی که در مسیر رشد و تربیت دانش‌آموزان و انتقال هنجارها و ارزش‌ها به آنها و تقویت استعداد هایشان در زمینه‌های مختلف پیش‌روی معلمان است. منجر به فشار بالایی به این قشر تاثیرگذار در جامعه می‌شود. امروزه کار معلمان مسلماً پیچیده‌تر، چالش‌برانگیزتر و دشوارتر از هر زمان دیگر است. رویدادهایی رنج‌آور و غیر قابل پیش‌بینی که تحمل معلمان را کاهش داده و چالش‌زیادی را برای معلمان ایجاد می‌کند و تاب معلمان را به بی‌تابی مبدل می‌کند و واکنش نشان دادن به صورت منفی در برابر این مسائل موجب شکل‌گیری مسائل پیچیده‌تر و سخت‌تر و گاهی چیران‌ناپذیرتری می‌شود. در چنین شرایطی هم دانش‌آموزان از شرایط موجود کلاس و معلم خود متضرر و بی‌حوصله می‌شوند و هم معلم از شغل خود رضایتی به دست نمی‌آورد (Mehrabizadeh, Atash Afroz & Rezaei, 2016).

تاب‌آوری نه تنها مهارتی برای کاهش عوامل استرس‌زا بلکه عاملی برای سازگاری و خلق شرایط مطلوب است که منجر به بهبود عملکرد و افزایش بازدهی می‌شود (Salimi and Siami, 2019: 27). از این رو توجه به مسئله تاب‌آوری معلمان و مزین کردن معلمان به این مهارت مسئله‌ی مهمی است. معلم‌ها به عنوان یکی از تاثیرگذارترین اقشار و افراد جامعه برای حل چالش‌های ایجاد شده در حیطه شغلی خود خصوصاً در مدارس نیازمند آگاهی‌ها و توانایی‌هایی در برابر چالش‌ها و عوامل استرس‌زا هستند به گونه‌ای که رفتار نامناسبی با ناملایمات از خود نشان ندهند و تسلیم شرایط نشوند و در مواقعی که بر سر دوراهی تصمیم درست، هوشمند، مبتنی بر آگاهی و تصمیم نادرست، عجولانه و هیجانی قرار بگیرند بتوانند معقولانه تصمیم گرفته و با نگرش مثبت و اعتمادبه‌نفس با مشکل ایجاد شده مقابله کند و بتواند با شرایط سازگار شوند. یا به عبارت دیگر واجد ویژگی تاب‌آوری شوند. در بسیاری از مواقع شرایطی استرس‌زا ناامیدکننده، دشوار و غیر قابل تحمل برای معلمان اعم از شلوغی دانش‌آموزان، عدم یادگیری دانش‌آموزان، تنش بین والدین و معلمان، حقوق کم و مشکلات خانوادگی در محیط شغلی خود ایجاد می‌شود که در صورت حل نکردن آنها، معلمی شغلی همراه با استرس، بدون بازدهی، بدون انگیزه خواهد داشت که بی‌شک یک نسل متاثر از چنین معلم تاثیر منفی و چیران‌ناپذیری را متحمل خواهد شد این در حالی است که تاب‌آوری با نقش محافظتی خود مانع از بروز مشکلات و اختلالات روانی می‌شود و قادر به سازگاری و تطبیق انسان با شرایط نامساعد و تغییر به گونه‌ای مثبت می‌شود. تاب‌آوری شغلی را میتوان توانایی انطباق و تغییر شرایط و پیامدها، حتی زمانی که شرایط دلسردکننده و مخرب هستند، تعریف کرد و ویژگیهای افراد دارای تاب‌آوری شغلی را داشتن مهارت همکاری، سازگاری شغلی، یادگیری مستمر و انجام کار با شایستگی فردی برشمرد (al et, 2019, Golmohammadian).

بر اساس چنین تعریفی معلم تاب‌آور کسی است که قادر به کنترل شرایط باشد و سختی‌ها را آگاهانه و مقتدرانه تحمل کند و توانایی تبدیل آنها را به شرایط قابل تحمل داشته باشد برخوردار مناسب با دانش‌آموزان و اولیای آنها و مدیران را داشته باشد متعهد باشد دارای مدیریت کلاس و طرح درس مدون باشد و کلاسی همراه با نشاط اما برنامه‌ریزی شده را ایجاد کند فضای یادگیری را عمومی کرده و در برابر تفاوت‌هایی که در بین دانش‌آموزان می‌بیند منعطف بوده و سعه صدر داشته باشد

و اینکه بتواند به هنگام و به موقع با فشار مداوم مواجه شود و به دنبال یافتن راه حل جدید و درست برای برون رفت از وضعیت نامطلوب داشته باشد. معلم تاب آور در زمان سختی، نگرش مثبت و انتظارات واقع بینانه از خود و دیگران دارد، بر یادگیری و بهبود خود توجه و به دانش آموزان تعهد دارد و دارای اعتماد به نفس و خودباوری است (Nourani & Sadati Firoozabadi, 2019)

امروزه شاهد مشکلات عدیدی در حیطه آموزش هستیم و بسیاری از دانش آموزان انگیزه درس خواندن خود را از دست داده و بسیاری از معلمان به سبب سختی کار در محیط های آموزشی ای که تعداد دانش آموزان از حد استاندارد خود گذشته و با کلاس های تعداد بالا در کنار عدم امکانات آموزشی به آموزش می پردازند تحت فشار هستند. امروزه برخلاف گذشته به سبب های مختلف تعداد دانش آموزان مردودی روندی رو به رشد به خود گرفته است (آمار ارائه شده توسط اداره آموزش و پرورش شهرستان رامهرمز) و همچنین کم اهمیت تر شدن تحصیل، کار را برای معلمان دشوار تر از قبل کرده است. همچنین مسائل و مشکلات خانوادگی دانش آموزان اعم از طلاق های عاطفی والدین، اعتیاد، چند شغلی والدین و مشکلات اقتصادی توجه دانش آموزان را در کلاس درس کاسته و از سوی دیگر به علت مشکلات اقتصادی معلمان انگیزه معلمان را جهت وقت گذاشتن کافی برای دانش آموزان و آمادگی بالاتر برای مدیریت کلاس از معلمان سلب کرده است. بر این اساس معلمان دامنگیر فشار های درونی و بیرونی بالایی بوده که می طلبد توجه ویژه ای به این امر شود. از این رو ابتدا شناخت عواملی که معلم را در برابر این فشار ها در حیطه شغلی خود مقاوم میکند ضروری است و باید اقدامات لازم را برای کاربردی کردن این عوامل در پیش گرفت. امروزه نقش معلم بسیار روشن و بدیهی است و دانش آموزان بخشی از وقت روزمرگی خود را در ارتباط با معلمان خود دارند و معلمی که مزین به مهارت تاب آوری باشد به گونه ای مثبت بر شکل گیری نگرش و رفتار دانش آموز نقش ایفا می کند. چرا که معلمان میتوانند در شرایط دشوار، مقاوم باشند و نقش مهمی در آموزش نسل صالح و آینده گرا بازی کنند (Ozbey, Buyuktanir & Turkoglu, 2014). بنابراین محققان این پژوهش در پی رسیدن به عواملی که به صورت مثبت بر تاب آوری تاثیر دارند شناسایی کرده و عامل مهمی که نشان از نوآوری باشد را در کنار عوامل به دست آمده در تحقیقات گذشته ذکر کند.

محققان عوامل متعدد و مختلفی را که در محیط شغلی معلمان تاثیر مثبت و منفی بر تاب آوری دارند یافتند. در این پژوهش خواستار رسیدن به پاسخ این مسئله هستیم که؛ مهمترین ابعاد و عوامل مؤثر بر تاب آوری معلمان کدام اند؟ در زمینه تاب آوری معلمان تحقیقات چندانی در سطح جهانی، یا کشور ما، انجام نشده است. با این حال، در این جا به طور مختصر به نتایج چند پژوهش تجربی در این زمینه اشاره می کنیم. فیروز آبادی و نورانی (Firouzabadi and Noorani, 2019) در تحقیقی تحت عنوان «ارائه مدلی برای تاب آوری شغلی معلمان بر اساس سبک مقابله ای و نقش واسطه ای باورهای مذهبی» که جامعه آماری آن شامل کلیه معلمان مدارس عادی استان مازندران که در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۳ در مدارس اشتغال داشتند را شامل شد که از بین آن ۲۰۰ معلم مدارس عادی با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای انتخاب شدند در این تحقیق نتایج حاکی از آن بود که سبک مقابله ای مسئله مدار نقش مثبت و سبک مقابله ای هیجانی نقش منفی بر

تاب‌آوری شغلی دارند و همچنین باورهای مذهبی نقش واسطه‌ای بین سبک مقابله‌ای و تاب‌آوری ایجاد کرده و در نتیجه می‌توان با آموزش سبک مناسب مقابله با استرس و تقویت باورهای مذهبی آگاهی بیشتری به معلمان داد تا بر بهزیستی آن‌ها و تاثیر آن بر دانش‌آموزان بهره‌مند شد. قاسمی و حسین زاده (Ghasemi Hosseinabadi and Hosseinian, 2021) تحقیقی تحت عنوان اثربخشی آموزش گروهی مثبت‌نگری بر کیفیت زندگی و تاب‌آوری معلمان زن دانش‌آموزان استثنایی که در آن جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه معلمان زن مدارس استثنایی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۴ (۶۸۰ نفر بودند و از میان آنها ۲۴ نفر به صورت نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و در دو گروه آزمایش و کنترل ۱۲ نفره به صورت تصادفی جایگزین شدند) پس از انجام آزمایش یافته‌ها مبنی بر این است که استفاده از آموزش گروهی مثبت‌نگری موجب افزایش کیفیت زندگی و تاب‌آوری معلمان زن دانش‌آموزان استثنایی شده است. باقری و کرمانی (Bagheri Karachi and Kermani, 2018) در تحقیقی تحت عنوان بررسی ارتباط تجارب معنوی روزانه با بهداشت روانی و تاب‌آوری معلمان صورت گرفته که در آن روش پژوهش همبستگی بود جامعه آماری همه معلمان مدارس ابتدایی شهر داراب در سال تحصیلی ۱۳۹۷ تا ۹۸ بود که تعداد ۱۷۱ نفر از آنان بر اساس نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که بین تجارب معنوی روزانه با بهداشت روانی و تاب‌آوری همبستگی مثبت مستقیم و معنادار وجود دارد و تجربیات معنوی روزانه بر بهداشت روان و تاب‌آوری معلمان تاثیر معناداری دارد. رشیدی و همکاران (Rashidi et al, 2014) پژوهشی با عنوان بررسی رابطه ادراک از محیط یادگیری کلاس با تاب‌آوری تحصیلی صورت گرفت که تعداد ۲۵۰ پسر دوره راهنمایی تحصیلی با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب و در پژوهش شرکت کردند نتایج نشان داد بین ادراک از محیط کلاس و تاب‌آوری تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. ادراک از کلاس مثل چالش در زرد و انتخاب از میان و تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان راهنمایی را پیش‌بینی می‌کند بنابراین توصیه می‌شود که برای بالا بردن میزان تحمل و تاب‌آوری دانش‌آموزان در برابر مشکلات تحصیلی معلمان و در ایران متوسط بهبود ادراک دانش‌آموزان از کلاس به عنوان عاملی مرتبط باشند حسن مهدی و حاتمی (Hassan Moradi and Hatami, 2022) پژوهشی با عنوان سنجش میزان تاب‌آوری بر رضایت شغلی معلمان مقطع ابتدایی ناحیه یک شهرستان خرم‌آباد صورت گرفته که تعداد ۶۵۰ نفر جامع آماری بوده و تعداد ۲۴۲ نفر را با استفاده از روش نمونه‌گیری جدول مورگان و روش تصادفی ساده انتخاب کرده است نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تاب‌آوری (شایستگی، استحکام شخصی، تحمل عواطف منفی، اعتماد به غرایز شخصی) بر رضایت شغلی معلمان مقطع ابتدایی ناحیه شهرستان خرم‌آباد تاثیر مثبت و معناداری دارد.

فیروز نژاد و همکاران (Mohsen Tabar Firouzjaei et al , 2016) در زمان تدوین مدل تاب‌آوری با توجه به سبک‌های هویتی و احساس شکست در میان معلمان متاهل شهر بابل صورت گرفته است که حجم نمونه ۳۰۰ نفر از معلمان شهرستان بابل بود که به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند در این تحقیق یافته‌ها نشان داد که سبک هویتی اطلاعاتی به صورت مستقیم و سبک هویت هنجاری با نقش واسطه‌ای احساس شکست و سبک هویت اجتماعی را سردرگم به صورت مستقیم و با نقش واسطه‌ای بر تابعیت تاثیر دارد در این تحقیق تاب‌آوری عبارت است از کنار آمدن با تغییرات سریع حفظ سلامتی و توانمندی به هنگام مواجهه با فشار مداوم انعطاف‌پذیری در مواجهه با موانع زندگی تغییر برای جستجوی راه‌های جدید از زندگی و کار در زمان یکی‌های قدیمی برای دراز مدت مناسب نیست و در نهایت اینکه انجام تمام موارد بالا بدون اینکه کار غیر عادی و مضری از ما صادر شود. در این پژوهش تفاوت اساسی با سایر تحقیق‌ها در این است که با مدل فراترکیب تمامی ابعاد و مؤلفه‌های تاثیر گذار بر تاب‌آوری معلمان به صورت یکجا شناسایی شد و به صورت مدلی ارائه شد. همچنین مورد مهم و کلیدی‌ای که حدود یک سال بر میزان تاب‌آوری معلمان تاثیر بالایی داشته اما در کارهای گذشته مربوط به تاب‌آوری معلمان ذکر نشده است بحث تاثیر رتبه‌بندی معلمان بر میزان تاب‌آوری معلمان است که در این پژوهش به آن اشاره شده است. به این گونه که تاب‌معلم از طریق افزایش رفاه و حقوق ارتقا یافته است. نظریه‌هایی متعددی در زمینه تاب‌آوری مطرح است که به چند نظریه به طور مختصر می‌پردازیم. تاب‌آوری به توانایی افراد در تطبیق مناسب با شرایط تنش‌زا و دشواری‌ها و دور شدن از مشکلات تاکید دارد. (Moradpour et al., 1400) برنر و اسمیت معتقدند تاب‌آوری توانایی بازگشت به حالت اولیه و سازگاری موفقیت‌آمیز به رغم استرس زیاد و شرایط ناگوار است. تاب‌آوری ساز و کار ذاتی خود اصلاح‌گری بشر است و کسی که تاب‌آور است انعطاف‌پذیرتر است و تاب‌آوری از یک نگرش سیال برخوردار است به این معنی که فرد متناسب با تغییرات موقعیتی و توسعه‌ای خود را تغییر میدهد (Miri et al., 2021: 284).

کونور در پژوهشی تاب‌آوری را یک عامل مهم برای مقابله با فشار روانی دانسته است (Miri et al., 2021).

منسفیلد عنوان می‌کند که معلم تاب‌آور کسی است که در مدیریت زمان و مهارت‌های سازمانی و برقراری تعادل مناسب بین کار و فراغت و تفریح توانا است و در زمان سختی نگرش مثبت انتظارات واقع‌بینانه از خود و دیگران را داراست و یادگیری و بهبود خود توجه میکند به دانش‌آموزان تعهد داشته و دارای اعتماد به نفس باشد از حس شوخ‌طبعی برخوردار باشد و انعطاف‌پذیر باشد (Firouzabadi and Noorani Kotnai, 2019). تاب‌آوری را به عنوان فرایندی پویا تعریف کرده است که طی آن وقتی افراد با ناملایمات یا ضربه‌های روانی مواجه می‌شوند رفتار سازگارانۀ مثبت از خود نشان می‌دهند (Qupran

(Lu and Hafezian, 1401). فیشیرتوانایی بهبود پس از شرایط سخت و یا تغییر و تطبیق با آن شرایط را تاب‌آوری نامیده است . تاب‌آوری یک توانایی است. در صورتی که توانایی مقابله با شرایط نامساعد و نامطلوب و استرس ایجاد شود و از رفتار نامناسب اجتناب شود خواهیم گفت تاب‌آوری محقق شده است (Mazloum Bafroi et a, 2011)

امروزه آموزش و پرورش به عنوان یکی از تاثیرگذارترین نهادهای جوامع در رشد و نمو استعداد های انسان ها در عرصه‌های مختلف نقش ایفا می کند به گونه ای که توسعه جوامع از نظر فرهنگی اقتصادی و اجتماعی بسته به کیفیت آموزش و پرورش آن جامعه است. از عناصر وابسته به این نهاد معلم است که رابط بین سیاست کلان و خرد آموزش و پرورش و دانش‌آموختگان و پرورش‌یافتگان است یکی از ویژگی‌های مهم و ضروری و لازم برای معلمان تاب‌آوری آنها در برابر موانع پیش روی تعلیم و تربیت است.

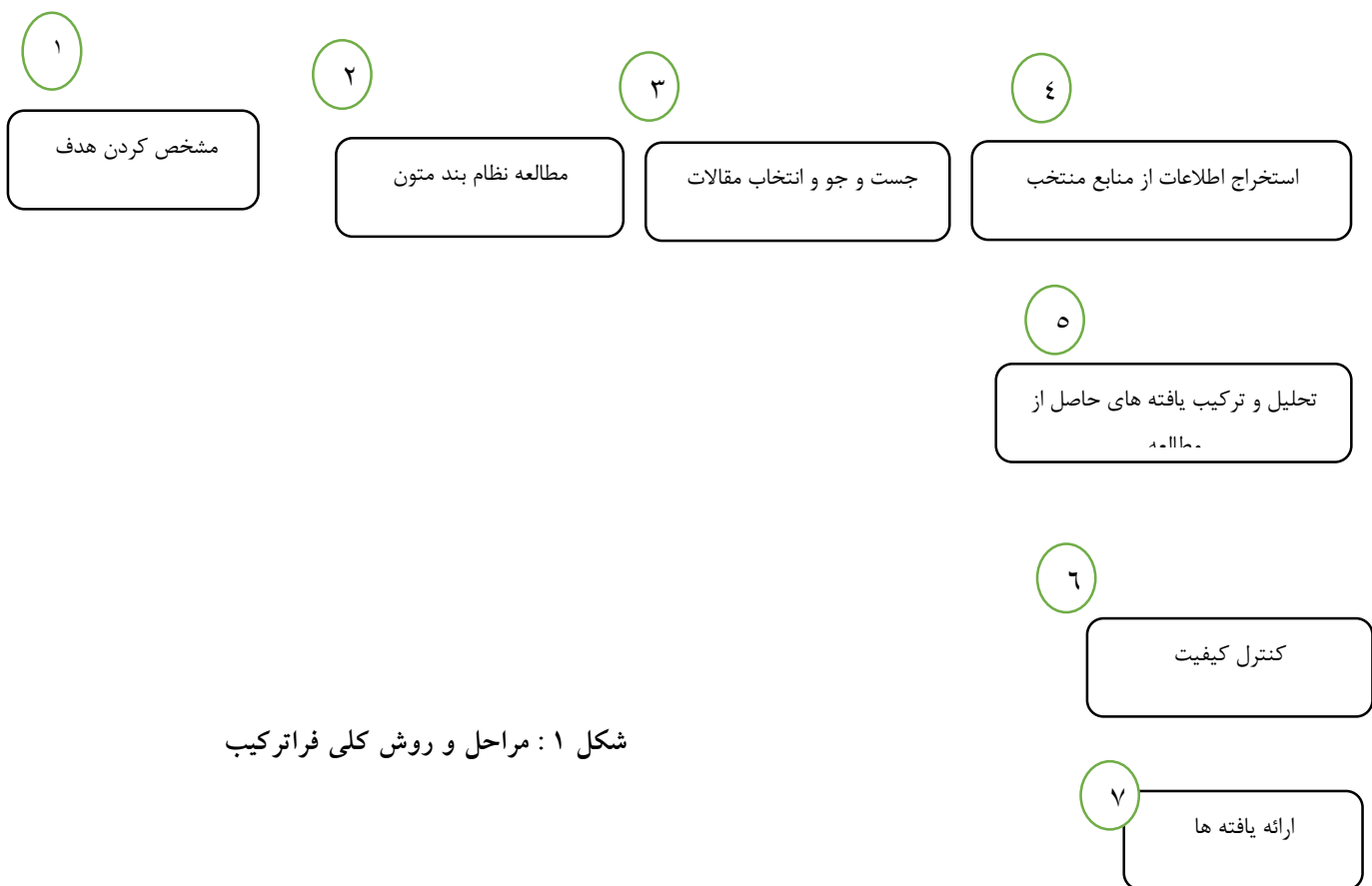
جدول ۱: خلاصه ای از نظریات و نظریه پردازان در حیطه تاب‌آوری است .

نظریه پرداز	خلاصه نظریه
برنر و اسمیت	تاب‌آوری ساز و کار ذاتی خود اصلاح‌گری بشر است و کسی که تاب آور است انعطاف پذیر تر است
رامسلی	تاب‌آوری را به عنوان فرایندی پویا تعریف کرده است که طی آن وقتی افراد با ناملایمات یا ضربه های روانی مواجه می شوند رفتار سازگارانه مثبت از خود نشان می دهند
جانسون	تاب‌آوری را یک فرایند میدانند و آن توانایی و پیامد سازگاری موفقیت آمیز به رغم شرایط تهدید آمیز است
هولینگ	یعنی میزان مقاومت سیستم ها و توانایی آنها در تحمل تغییر و اختلال و تداوم روابط موجود در بین افراد و متغیرها
اشیو و همکاران	تاب‌آوری را فرایند و قابلیت سازگاری موفق با چالش ها و یا شرایط تهدید کننده است
فیشر	توانایی بهبود پس از شرایط سخت و یا تغییر و تطبیق با آن شرایط را تاب‌آوری نامیده است
میلر و دنیل	تاب‌آوری را بهزیستی هیجانی در مقابل اتفاقات و سازگاری در شرایط سخت و ناگوار می دانند
گومز و مک لان	تاب‌آوری را توانایی افراد در سازگاری موثر با محیط می دانند

در یک چهارچوب بندی از نظریات اندیشمندان و محققان اجتماعی و روانشناسی می توان تاب‌آوری را در یک تعریف مشترک شرح داد . تاب‌آوری یعنی قدرت و توانایی سازگاری و توان رویارویی با مشکلات پیشرو به گونه ای که از رفتار های آسیب زا و مشکل ساز جلوگیری به عمل آید .

روش تحقیق

تحقیق حاضر از حیث هدف کاربردی و از حیث روش کیفی است. برای جمع‌آوری اطلاعات از روش فراترکیب (توسط ساندولوسکی و باروسو مطرح شده است) و به روش کتاب‌خانه بهره‌گرفته شده است به گونه‌ای که با طرح یک سوال و جست‌وجو از طریق کلیدواژه‌های مربوطه و تلخیص و خلاصه‌نویسی و ترکیب شواهد کیفی انجام شده در گذشته صورت پذیرفت و در پی ترکیب تفسیری از یافته‌ها بدست آمده است. جامعه آماری این پژوهش تعداد ۳۲ مقاله مربوط به بحث تاب‌آوری بوده که از بین آنها ۲۶ مقاله به صورت مستقیم و غیرمستقیم با عنوان تحقیق مرتبط بوده است. تمامی ابعاد و مؤلفه‌های تدوین شده بازتابی از یک معلم تاب‌آور هستند. ساندولوسکی و باروسو روشی هفتگانه را برای فراترکیب معرفی می‌کنند که در شکل زیر (شماره ۱) نشان داده شده است.

شکل ۱: مراحل و روش کلی فراترکیب

یافته‌ها

شرح مراحل هفتگانه

۱- مشخص کردن اهداف

برای تنظیم سؤال‌های پژوهش از پارامترهایی مثل جامعه مورد بررسی، چه چیزی، چه موقع و چگونگی روش استفاده می‌شود و در تلاشیم سوالات زیر را پاسخ دهیم.

نمونه‌ی کلیدواژگان و مفاهیم کلید مورد جست‌وجوی تحقیق

Resilience تاب‌آوری .....

Teachers معلمان .....

Resilience factors عوامل تاب‌آوری .....

Dimensions of Resilience ابعاد تاب‌آوری .....

مهمترین ابعاد و مؤلفه های تاب‌آوری معلمان در ایران از تاریخ ۱۳۸۵ تا اکنون چیست؟

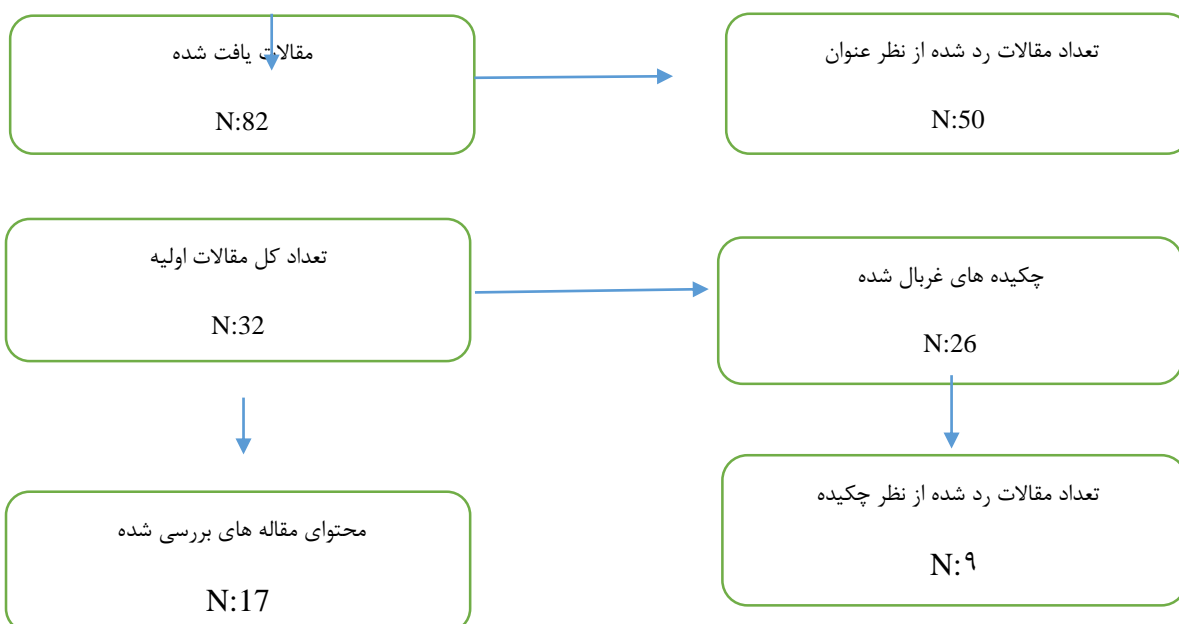
عوامل مؤثر بر تاب‌آوری معلمان ایرانی از سال ۱۳۸۵ تا اکنون کدام اند؟

۲- بررسی نظام مند متون گذشته مربوط به تاب‌آوری معلمان

در این مرحله محقق در قالب یک جست و جوی منظم و وب‌گردی در مجلات مختلف به مقالات متعددی دست یافت و براساس واژگان کلیدی مانند: تاب‌آوری معلمان، ابعاد تاب‌آوری، عوامل مؤثر بر تاب‌آوری این مقالات را انتخاب کرده است. که بر اساس سوالات مطرح شده در مرحله اول فراترکیب تاب‌آوری معلمان و پاسخ دادن به آنها به بررسی مقالات مربوط به این موضوع در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۱ پرداخته است و آنها را بررسی کرده است.

۳- جست و جو و انتخاب متون مناسب موضوع

در این مرحله محقق با یافتن مقالات مرتبط با واژگان کلیدی به مجموعه‌ای از مقالات دست یافت که آن دسته از مقالاتی که بر اساس کلیدواژه پیدا شدند اما با عنوان این مقاله مرتبط نبوده یا اعتمادی به یافته‌های آنها نبود رد شده و بر اساس غربال‌گری انجام شده کنار گذاشته شدند. مدل ارائه شده بر اساس فرایند بازبینی به صورت شکل ۲ است.

۴- استخراج اطلاعات متون

طی فراترکیب، محقق تمامی مقالات تایید شده نهایی را برای رسیدن به یافته‌ها و نتایج هرکدام چند بار مرور کرده است. در پژوهش حاضر اطلاعات مقالات بدین ترتیب دسته بندی شده اند: مرجع مربوط به هر مقاله مثل نام و نام خانوادگی، نویسنده و سال انتشار مقاله ثبت شده و همچنین اطلاعات روش شناختی مثل روش و هدف پژوهش، ابزار سنجش و صفحاتی که عوامل را اشاره کرده است درج شده است.

۵- تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی

هدف ترکیب ایجاد تفسیر یکپارچه و جدیدی از یافته‌ها می‌باشد این روش برای شفاف سازی مفاهیم الگوها و نتایج در پالایش حالت‌های موجود دانش و ظهور مدل‌های عملیاتی و تئوری‌ها پذیرفته شده است تجزیه و تحلیل پژوهشگر موضوعات را جستجو می‌کند که در میان مطالعه‌های موجود در ترکیب پدیده شده‌اند این مورد به عنوان بررسی موضوع شناخته می‌شود به محض اینکه موضوعات شناسایی مشخص شدند بررسی کننده یک طبقه بندی را شکل می‌دهد و طبقه‌های مشاوره مربوط را در موضوع قرار می‌دهد که آن را بهتر این گونه توصیف می‌کند موضوع‌های اساسی برای ایجاد توضیحات مدل‌ها و تئوری‌ها یا فرضیات کاری ارائه می‌دهند در پژوهش حاضر ابتدا تمام عوامل استخراج شده از مطالعه‌ها به عنوان کد یعنی مولفه‌ها در نظر گرفته شده و سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها آنها را در یک مفهوم مشابه یعنی ابعاد دسته بندی کرد تا به این ترتیب مفاهیم پژوهش شکل داده شود

۶- کنترل کیفیت

در روش متن ترکیب محقق رویه‌های زیر را برای حفظ کیفیت در مطالعه خود در نظر می‌گیرد

۱- در سراسر تحقیق محقق تلاش می‌کند تا با فراهم کردن توضیحات روشن و واضح برای گزینه‌های موجود در تحقیق گام‌های اتخاذ شده را بردارد

۲- محققان هر دو راهکار جستجوی الکترونیک و دستی را به کار می‌برند تا مقالات مربوط را پیدا کنند

۳- پژوهشگران روش‌های کنترل کیفیت استفاده شده در مطالعات تحقیقی کیفی اصلی را به کار می‌برند

۴- برای ترکیب مطالعات اصلی محققان از ابزار کاسب برای ارزیابی مطالعات استفاده می‌کنند همچنین در این پژوهش برای حفظ کیفیت مطالعه از شاخص کاپا نیز استفاده شده است که چگونگی محاسبه این شاخص در قسمت بد به طور مفصل سر داده شده است

ضریب کاپا به دست آمده از داده‌ها و اطلاعات نمونه‌های مورد بررسی 0.93 بوده و به علت اینکه بالاتر از 0.7 است مورد تایید از نظر روایی و پایایی است.

۷- ارائه یافته‌ها (مدل مفهومی از یافته‌ها)

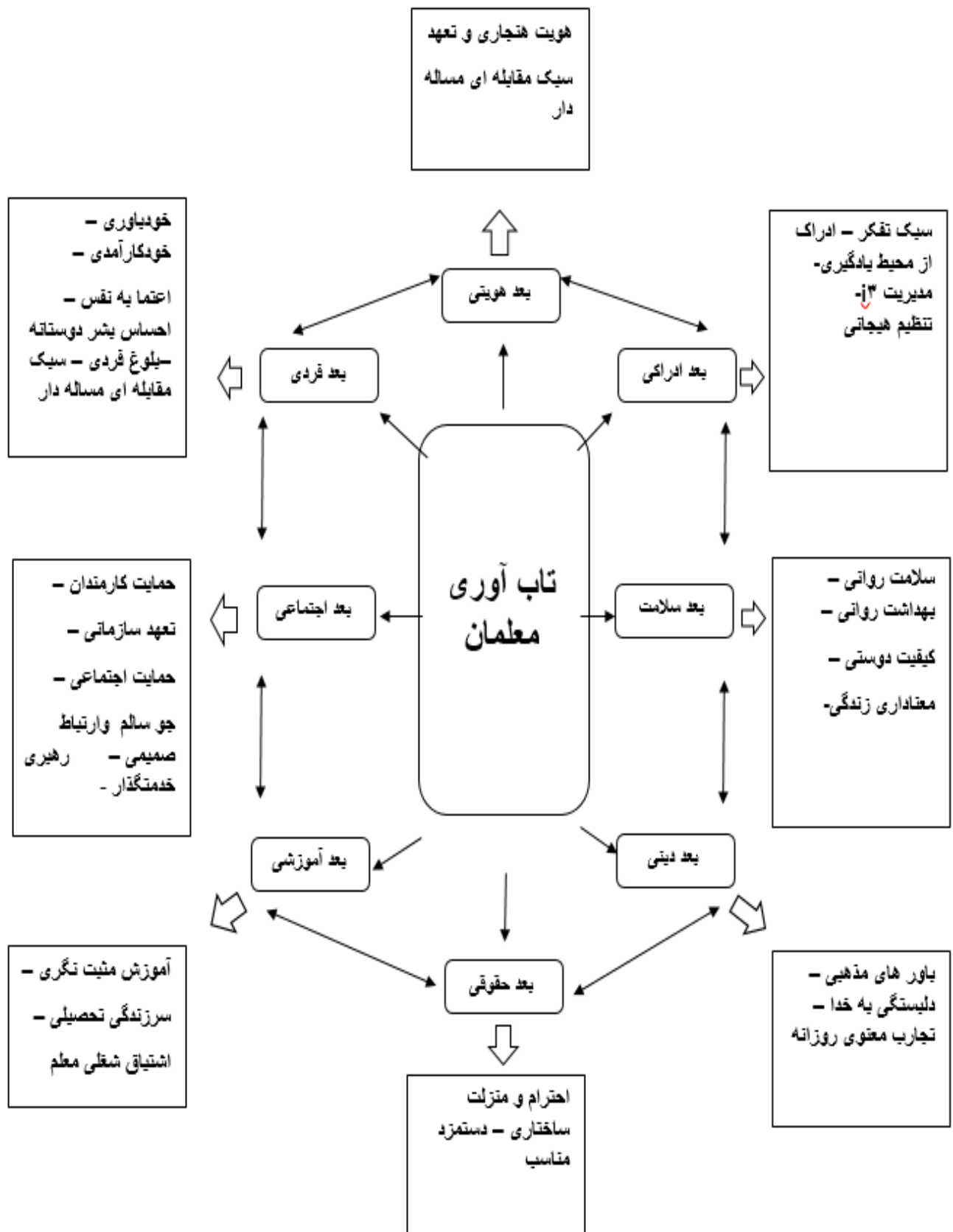
جهت تجزیه و تحلیل پژوهش انجام شده داده‌ها مفهوم‌سازی شده و در کنار هم قرار گرفته‌اند که این فرآیند را کدگذاری می‌گویند در کدگذاری باز داده‌ها در قالب مفاهیم شناسایی شده است. این کدها بر اساس پدیده‌هایی کشف شده که مستقیماً مرتبط با پرسش اصلی پژوهش است دسته‌بندی شده‌اند نتیجه این عملیات جهت شناسایی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری معلمان بر اساس اهمیت مفاهیم در جدول ۲ ارائه شده است

جدول ۲: دسته‌بندی ابعاد محتوایی این مسیر عوامل مؤثر بر تاب‌آوری معلمان

ردیف	مقوله	مفاهیم	مأخذ
۱	آموزشی	اشتقاق شغلی معلمان-آموزش مثبت نگری	حسین آبادی وهمکاران(۱۴۰۰)
۲	دینی - مذهبی	باورهای مذهبی -تجارب معنوی روزانه - دل بستگی به خدا	گلستانه و تیموری (۱۳۹۸) کراچی و کرمانی (۱۳۹۸)
۳	فردی - شخصیتی	خودباوری- اعتماد به نفس احساس بشر دوستانه - سبک مقابله ای مسأله دار - خودکارآمدی - بلوغ فردی	نورانی کوتنابی و فیروز آبادی (۱۳۹۵)
۴	اجتماعی	تعهد سازمانی - حمایت کارمندان- حمایت اجتماعی از طرف همکاران همسال -جو سالم و ارتباط صمیمانه- رهبری خدمتگزار	قوپرانلو و حافظیان (۱۴۰۱) بخشی و فولادچنگ(۱۳۹۷) صالحی و رحیمی (۱۴۰۰) غیرتی و فریبرزری (۱۳۹۶)
۵	سلامت	سلامت روان و بهداشت روانی -کیفیت دوستی- معناداری زندگی	گلستانه و تیموری (۱۳۹۸) نورانی کوتنابی و فیروز آبادی (۱۳۹۵) کراچی و کرمانی (۱۳۹۸)
۶	اداراکی - هویتی	ادراک از محیط یادگیری- سبک هوش ، ایده ، اطلاعات یا مدیریت ۳آی هویت هنجاری و تعهد- تنظیم هیجان	کریمی و اسمعیلی (۱۳۹۹) قوپرانلو و حافظیان (۱۴۰۱) پزشکیان و همکاران (۱۳۹۷) رشیدی و همکاران (۱۳۹۴) فیروزجایی و همکاران (۱۳۹۶)

مدل نهایی تحقیق:

مدل ارائه شده است طراحی الگوی فراترکیب تاب‌آوری معلمان

بحث و نتیجه‌گیری

معلم به عنوان یکی از نیروهای اصلی در زمینه شکل‌گیری توسعه اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است و جوامعی که دچار پیشرفت هستند قطعاً از معلمانی خوب و متخصص برخوردارند و یکی از ویژگی‌های خوب چنین معلمی تاب‌آوری است. تاب‌آوری یکی از شاخه‌های حوزه روانشناسی به عنوان عامل بازدارنده در شکل‌گیری رفتار نامناسب و بروز رفتار مناسب نقش مهمی در روابط انسان‌ها دارد. دانشمندان علوم روانشناسی و اجتماعی و کسانی که خواهان شکل‌گیری ارتباطی سالم و بدون آسیب در بین افراد هستند از تاب‌آوری صحبت به میان آورده‌اند. بدین منظور در بین افراد، معلمان مورد توجه جدی هستند تا بتوان میزان تاب‌آوری آن‌ها را در برابر ناسازگاری‌ها و سختی‌ها بالا برده و از این طریق شاهد پیشبرد موفقیت‌آمیزی در عرصه تعلیم و تربیت بود. در این پژوهش به مهمترین ابعاد تاب‌آوری اعم از فردی، اجتماعی، هویتی، آموزشی، دینی و معنوی، ادراکی و حقوقی اشاره شده است و پس از جمع‌آوری منابع مورد نیاز یافته‌ها نشان داده است که عوامل مؤثری در تاب‌آوری معلمان نقش ایفا می‌کنند و با اشاره به مؤلفه‌های به دست آمده الگوی تاب‌آوری در این پژوهش به دست آمد. عواملی چون آموزش مثبت‌نگری، سرزندگی و نشاط در تحصیل و اشتیاق شغلی معلمان در بعد آموزش؛ باورهای مذهبی، تجارب معنوی روزانه، دلبستگی به خدا در بعد دینی و معنوی؛ سلامت روان و بهداشت روانی، کیفیت دوستی، معناداری زندگی در بعد سلامت روانی؛ خودباوری، اعتماد به نفس، احساس بشر دوستانه، سبک مقابله‌ای مساله‌دار، خودکارآمدی بلوغ فردی در بعد فردی؛ حمایت کارمندان و مدیران، تعهد سازمانی، حمایت اجتماعی از طرف مدیران، جو سالم و ارتباط صمیمانه، رهبری خدمت‌گذار در بعد اجتماعی؛ ادراک از محیط یادگیری، هوش هیجانی، سبک تفکر، مدیریت، هوش، ایده، اطلاعات) تنظیم هیجان در بعد ادراکی؛ هویت‌هنجاری و تعهد در بعد هویتی؛ حقوق مناسب، احترام به منزلت در بعد حقوقی بر شکل‌گیری تاب‌آوری معلمان نقش مثبت ایفا می‌کنند و با به دست آوردن ضریب کاپا به مقدار ۰,۹۳ رابطه مثبت و معنادار بین مؤلفه‌ها و تاب‌آوری دیده شد.

در ارتباط با باورهای مذهبی و تاب‌آوری میتوان گفت با ارتقاء میزان اعتقاد به خدا و تقید به دستورات خداوند مبنی بر توجه به جنبه حق‌الناس و داشتن مسئولیت در قبال دیگران در بین معلمان میتوان میزان تاب‌آوری معلمان را افزایش داد که با نتایج تحقیق (فیروزآبادی و نورانی کوتنایی) همسو است

در تبیین عوامل مؤثر بر تاب‌آوری معلمان میتوان به آموزش مثبت‌نگری در بین معلمان در تقویت مهارت تاب‌آوری آنها اشاره کرد که با نتایج پژوهش (قاسمی حسین‌آبادی و همکاران) همسو است

با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود نهاد آموزش و پرورش جهت افزایش تاب‌آوری معلمان به برگزاری دوره‌های آموزشی حضوری و غیرحضوری، دوره‌های ضمن خدمت و کارگاه‌های آموزشی جهت تحقق این مهم اهمیت ویژه‌ای داده و اقدامات لازم را مبذول فرماید. همایش‌هایی جهت تجلیل از معلم تاب‌آوری برگزار کرده و از تجربیات آنها استقبال شود.

پیشنهادات ارائه شده به مراکز تربیت معلم، آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها

۱- برگزاری سمینارها و همایش‌های تدریس برتر

۲- برگزاری دوره‌های حضوری ضمن خدمت به جای دوره‌های مجازی

۳- آشنا کردن دانشجو معلمان با تجارب معلمی در واحد های درسی

۴- بیشتر شدن دوره های کارورزی در مدارس

۵- استخدام نیروی جوان و پر انرژی برای نقش معلمی

۶- ارتقاء مهارت مدیریت کلاس

۷- آموزش روانشناسی کودک و نوجوان

۹- توجه به رفاه معلمان در عرصه سلامت و بهداشت

۱۰- توجه به کرامت معلم در چارت ساختاری

۱۱- توجه به حقوق و مزایای معلمان

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

مشارکت نویسندگان

تمامی نویسندگان در تمامی مراحل تحقیق مشارکت داشته اند.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

Bagheri Karachi, A. Kermani, M. (2018). The relationship between daily spiritual experiences and teachers' mental health and resilience. *Journal of Islamic Studies in Health*, 3(4),39-48. (in Persian)

Bakhshi, N .Fulad Cheng, M. (2017). The relationship between school climate and academic resilience: the mediating role of academic vitality, *Educational Psychology Quarterly*,. 30(15) ,80-51. (in Persian)

Ghirti, SH. Fariborzi, E. (2016). Investigating the relationship between resilience and job burnout and the organizational climate of primary teachers in Torbat Heydarieh city. *Teacher's Professional Development Quarterly*5 (2), 53-37.(in Persian)

Ghooparanloo S, hafezian M. (2021).Role 3I Management on the quality of learning Virtual education with emphasis on the moderating role of teacher retaliation during COVID-19. *Organizational Training Management Journal*, 11 (3) ,29-58.(in Persian)

Rashidi, A. Amiri, M. Mehravargiglio, sh. and Nodehi, H. (2014). Investigating the relationship between the perception of the classroom learning environment and academic

resilience. *Education and Learning Research (Behavioral Sciences)*, 22 (7), 189-198. .(in Persian).

SALEHI, Z. & RAHIMI, H. (2021). The Mediating Role of Organizational Resilience in the Relationship between Servant Leadership Style & Social Capital Development (Case Study: Delijan Teachers). *TOWSEE-QUARTERLY DEVELOPMENT OF THE HUMAN RESOURCES AND LOGISTICS*, 16(61), 109-130. .(in Persian).

Mehrabizadeh Artman, M. Atash Afrooz, A. Shahni Yilaq, M. and Rezaei, S. (2012). Comparison of general health, job stress and job burnout of exceptional and normal school teachers. *Clinical Psychology and Personality (Science of Behavior)*, 20(9), 53-64. .(in Persian).

Salimi, S. Siami, M. (2021). The relationship between work ethics and job resilience with stress and burnout of teachers of exceptional schools in Zahedan, *Quarterly magazine of transcendental education*, 1(1), 25-37.(in Persian).

GolMohammadian ,M. Sajjadi S, N.Salimi, H. (2016).The Role of Psychological Capital and Organizational Citizenship Behavior in Predicting Job Satisfaction of Exceptional Elementary School's Teachers. *J Except Educ* 3 (140) :5-12.(in Persian).

sadati firoozabadi S, Norany Kotenaei Z.(2018). Career resiliency, coping styles, religious beliefs. *Exceptional Children's Quarterly*,18 (1) :97-108.(in Persian).

Ozbey, S. Buyuktanır, A. & Turkoglu, D. (2014). An investigation of preservice pre-school Teacher's resilience skills, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116 (14) 4040 – 4046.(in Persian).

Ghasemi Hosseinabadi, M. Zandipour, T. Hosseinian, S. (2021). The effectiveness of positivity group training on the quality of life and resilience of female teachers of exceptional students, *scientific research journal of empowering exceptional children*. 12(4), 1-13.(in Persian).

Hassan Moradi, N. Hatami, M. (2021). Measuring the level of resilience on the job satisfaction of primary school teachers in district 1 of Khorramabad city, *Management and Accounting*. 6 (19),395-413.(in Persian).

Mohsen Tabar Firouz Yaei, S. Farah Bakhsh, K. Salamabadi, M., Mohsen Tabar Firouzjaei, S. (2016). Development of resilience model according to identity styles and feeling of failure among married teachers in Babol city, *educational psychology studies*, 14 (28) 231-252.(in Persian).

Muradpour, J., Motaher Nia, S. Bigzadeh F. (2021). Comparative analysis of teachers' job satisfaction (according to the variables of gender, degree, service history and academic period), *the 6th International Conference on Research in Science and Engineering and the 3rd International Congress on Civil Engineering, Architecture and Urban Planning of Asia*. .(in Persian).

Miri, S. Niazi, M. Good expression, F. (2021). Investigating the state of happiness and resilience of mothers in the face of Corona anxiety, *Social Development and Welfare Quarterly*, 13 (52), 275-301.(in Persian).

Mazloun Faroui, n. Afkhami Ardakani, M. Shams Esfandabad, H. Jalali, M. (1391). The simple and multiple relationship of resilience and stubbornness with emotion-oriented and problem-oriented coping styles in diabetes patients in Yazd city, *Diabetes Nursing Quarterly of Zabol School of Nursing and Midwifery*, 1(2), 39-49. .(in Persian).

Golestaneh, S. and Timuri, A. (2018). Examining some antecedents and important consequences of teachers' resilience. *Psychological Achievements Educational Sciences and Psychology*, 26 (21), 169-190. .(in Persian).